

Time Allowed :3 Hours | Maximum Marks :80 | Total Questions :5

General Instructions

Read the following instructions very carefully and strictly follow them:

1. ਖਰਮਨ ਖੱਤਰ 5 ਭਾਗਾਂ (ਉ, ਯ, ਏ, ਸ, ਜ) ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਭਾਗ-ਉ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ 10 ਉਘਭਾਗ ਜਨ। ਜਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
3. ਭਾਗ-ਯ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ 10 ਉਘਭਾਗ ਜਨ। ਜਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
4. ਭਾਗ-ਏ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 3 ਵਿੱਚ ਸਰੇਤ ਯਾਘਾਰਿਤ ਖਰਮਨ ਦੇ 2 ਉਘਭਾਗ ਜਨ। ਜਰ ਉਘਭਾਗ ਵਿੱਚ ਛੇ ਖਰਮਨ ਜਨ। ਜਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
5. ਭਾਗ-ਸ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 4 ਵਿੱਚ ਰੇਏੀ 6 ਖਰਮਨ ਰਰਨੇ ਜਨ। ਜਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 80-100 ਸਥਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਰ ਖਰਮਨ 4 ਯੰਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।
6. ਭਾਗ-ਜ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ 100% ਯੰਦੂਨੀ ਚੇਟ ਵਾਲੇ 3 ਖਰਮਨ ਜਨ। ਜਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸਥਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਰ ਖਰਮਨ 8 ਯੰਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਭਾਗ-ਉ

(ਬਹੁਵਿਰਲਘੀ ਖਰਮਨ)

(i) ਜੇਠਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹੜਾ ਰਥਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ:

- (ਉ) ਨੇਰਸਾਹੀ ਦਾ ਯਘਿਯੈਨ ਤੁਲਨਾਤਮਰਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਵਿਸਾ ਵਸਤੂ ਹੈ।
(ਯ) ਤੁਲਨਾਤਮਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਯੰਤਰ ਵਿਸਾ ਯਘਿਯੈਨ 'ਤੇ ਜ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।
(ਏ) ਤੁਲਨਾਤਮਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਿਘਾਂਤ ਨਿਰਯਾਣ ਦੀ ਖੇਜ ਹੈ।
(ਸ) ਤੁਲਨਾਤਮਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚਾਰਘਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਯਘਿਯੈਨ ਤੇਜ਼ੇਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

Correct Answer: (ਯ) ਤੁਲਨਾਤਮਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਯੰਤਰ ਵਿਸਾ ਯਘਿਯੈਨ 'ਤੇ ਜ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

Solution:

Step 1: ਤੁਲਨਾਤਮਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਯਾਘੁਨਿਰ ਦਰਿਸਟੀਰੇਣ "ਯੰਤਰ ਵਿਸਾ ਯਘਿਯੈਨ" (Interdisciplinary approach) 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੇਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਭਝਣ ਲਈ ਜੇਰ ਸਯਾਜਿਰ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਰਿ ਸਯਾਜ ਸਾਮਤਰ ਯਤੇ ਯਰਥ ਸਾਮਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰਹਿਣਾ ਰਿ ਇਹ ਯੰਤਰ ਵਿਸਾ ਯਘਿਯੈਨ 'ਤੇ ਜ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਇੱਰ ਗਲਤ ਰਥਨ ਹੈ।

Quick Tip

ਤੁਲਨਾਤਮਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਿਰਫ ਸਰਰਾਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਰਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਰ ਵਿਵਹਾਰ ਯਤੇ ਜੈਰ-ਰਾਜਨੀਤਿਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਯਘਿਯੈਨ ਵੀ ਰਰਦੀ ਹੈ।

(ii) ਹੇਠਲਿਖੇ ਰਬਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

X: ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

Y: ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

(ੳ) X ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ Y ਗਲਤ ਹੈ।

(ਯ) X ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ Y ਸਹੀ ਹੈ।

(ੲ) X ਅਤੇ Y ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ।

(ਸ) X ਅਤੇ Y ਦੋਵੇਂ ਗਲਤ ਹਨ।

Correct Answer: (ੳ) X ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ Y ਗਲਤ ਹੈ।

Solution:

Step 1: 'ਸਮਾਜੀਕਰਨ' (Socialization) ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ (Sociology) ਦਾ ਮੰਦਲ ਹੈ।

Step 2: ਜਦੋਂ ਇਸ ਮੰਦਲ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਰਣਾਲੀ ਖਰਤੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ 'ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਰਬਨ X ਸਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

Quick Tip

ਧਰਿਵਾਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਧਹਿਲਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(iii) ਹੇਠਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਜੋੜ ਗਲਤ ਹੈ:

ਦਲ ਖਰਣਾਲੀ	ਦੇਸ਼
ੳ ਇੱਕ ਦਲ ਖਰਣਾਲੀ	ਚੀਨ
ਯ ਦੋ ਦਲ ਖਰਣਾਲੀ	ਇੰਗਲੈਂਡ
ੲ ਬਹੁ ਦਲ ਖਰਣਾਲੀ	ਭਾਰਤ
ਸ ਰਾਜਤੰਤਰ	ਰੂਸ

Correct Answer: (ਸ) ਰਾਜਤੰਤਰ - ਰੂਸ

Solution:

Step 1: ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਤੰਤਰ (Monarchy) ਨਹੀਂ ਹੈ; ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਗਣਤੰਤਰ ਖਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਗਾਮਟਰਧਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਰ (Tsar) ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਧਰ 1917 ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਤੰਤਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

Step 3: ਬਾਰੀ ਸਾਰੇ ਜੋੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਦਲ ਖਰਣਾਲੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਹਨ।

Quick Tip

ਰਾਜਤੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਖੀੜ੍ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਧਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

(iv) ਹੇਠਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹੀ ਕਥਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ:

- (ੳ) ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖਾਨਡਾਨਗੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
- (ਯ) ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨਿਰਘੱਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- (ੲ) ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਖਿਆਲ ਨਿਸਚਿਤਨਗੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
- (ਸ) ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਸੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

Correct Answer: (ਯ) ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨਿਰਘੱਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

Solution:

Step 1: ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ (Bureaucracy) ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ "ਸ਼ਾਸਨੀਤਿਕ ਨਿਰਘੱਥਤਾ" ਹੈ ।

Step 2: ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਸਨੀਤਿਕ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉੱਥਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਯਾਨੁਸਾਰ ਨਿਰਘੱਥ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

Step 3: ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਸੱਖਿਆ ਫੌਜ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ਯੰਦੂਨੀ ਧਰਮਸ਼ਾਸਨ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ।

Quick Tip

ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ "ਸਥਾਈ ਕਾਰਜਕਾਲਿਕਾ" (Permanent Executive) ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ ।

(v) ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

1. ਦਾਮਕੈਥੀਟਲ	(i) ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ
2. ਸ਼ਾਸਨੀਤੀਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਯ	(ii) ਗਰਾਹਮ ਵਾਲਸ
3. ਧਰਮਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਧਰੁਕਿਰਿਆ	(iii) ਯਾਰਥਰ ਬੈਂਟਲੇ
4. ਧਰਮਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਦੋ ਨਿਬੰਧ	(iv) ਜਾਨ ਲਾਰ

Correct Answer: (ੲ) (i) (ii) (iii) (iv)

Solution:

Step 1: 'ਦਾਮ ਕੈਥੀਟਲ' ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਧਰੁਸਿੱਧ ਰਚਨਾ ਹੈ ।

Step 2: 'Human Nature in Politics' ਗਰਾਹਮ ਵਾਲਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ।

Step 3: 'The Process of Government' ਯਾਰਥਰ ਬੈਂਟਲੇ ਦੀ ਧੁਮਤਰ ਹੈ ।

Step 4: 'Two Treatises of Government' ਜਾਨ ਲਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਵਿਕਲਪ (ੲ) ਸਹੀ ਖਿਆਲ ਧੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

Quick Tip

ਜਾਨ ਲਾਰ ਨੂੰ ਉਦਾਰਵਾਦ (Liberalism) ਦਾ ਧਿਤਾਯਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਤੇ ਉਸਦੀ ਯਾਨ ਇਹ ਲਿਖਤਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਯਯਾਰ ਹਨ ।

(vi) ਹੇਠਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ:

- (ੳ) ਸ਼ਾਸਨਕਰਥੀ ਯਮਲੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕਮੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

- (ਅ) ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇਰੇਮ ਰਹੀ ਹੈ।
- (ੲ) ਰਾਜਧਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕਾ ਸਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ।
- (ੳ) ਵਿਧਾਨ ਧਾਲਿਕਾ ਦਾ ਰਾਜਕਾਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Correct Answer: (ਅ) ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਰੇਮ ਰਹੀ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ (Parliamentary Government) ਵਿੱਚ ਰਾਜਧਾਲਿਕਾ (ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ) ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਧਾਲਿਕਾ (ਸੰਸਦ) ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Step 2: "ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ" (Collective Responsibility) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਸਦ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ; ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਬੇਭਰੋਸਗੀ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਸਕ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਰਫ ਨਾਮ-ਮਾਤਰ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ 'ਕੋਲੈਕਟਿਵ ਸਰਕਾਰ' ਜਾਂ 'ਜਵਾਬਦੇਹ ਸਰਕਾਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਧਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਧਾਲਿਕਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(vii) ਹੇਠਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਕੀ ਏਕੀਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ:

- (ੳ) ਸੁਚੇਤ ਨਾਗਰਿਕ
- (ਅ) ਗਰੀਬੀ
- (ੲ) ਸ਼ਾਸਕੀ ਆਚਰਨ ਦੀ ਘਾਟ
- (ੳ) ਭਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ

Correct Answer: (ੳ) ਸੁਚੇਤ ਨਾਗਰਿਕ

Solution:

Step 1: ਸ਼ਾਸਕੀ ਏਕੀਕਰਨ (National Integration) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸ ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

Step 2: ਗਰੀਬੀ, ਭਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਕੀ ਆਚਰਨ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇਸ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, "ਸੁਚੇਤ ਨਾਗਰਿਕ" (Conscious Citizens) ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਸਮੱਸਿਆ।

Quick Tip

ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨਾਗਰਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜ ਕੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(viii) ਹੇਠਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਜੋੜ ਗਲਤ ਹੈ:

ਰਬਨ	ਵਿਦਵਾਨ
(ੳ)ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਰਿਹਾਜ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਰਿਹਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੈ।	ਬੀ ਆਰ ਯੰਬੇਡਰ
(ਯ)ਜਾਤੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ ਹੈ।	ਜੈ ਪੁਰਾਮ ਨਾਗਇਣ
(ੲ)ਜਾਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰੂਪ ਹੈ।	ਡੀ ਡੀ ਬਾਮੂ
(ਸ)ਸੰਪਰਦਾਇਕਤਾ ਨੂੰ ਰਿਸੇ ਯਾਰਮਿਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸੇੜੇ ਕ੍ਰਿਸਟੀਕੇਟ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।	ਡੀ ਈ ਸਮਿੱਥ

Correct Answer: (ੲ) ਜਾਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰੂਪ ਹੈ। (ਡੀ ਡੀ ਬਾਮੂ)

Solution:

Step 1: ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਯੰਬੇਡਰ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਰਿਹਾਜ਼ੀ ਆਰ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਰਿਹਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ' (Division of Labourers) ਹੈ।

Step 2: ਜੈ ਪੁਰਾਮ ਨਾਗਇਣ ਦਾ ਇਹ ਰਬਨ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟਿਤ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਮਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ ਹੈ।

Step 3: ਰਬਨ (ੲ) ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀ. ਐਚ. ਕੂਲੇ (C.H. Cooley) ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਹਾਜ਼ੀ ਆਰ "ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਸ਼ਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਮੀਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।" ਡੀ ਡੀ ਬਾਮੂ ਇੱਕ ਸਾਜਨੀਤਿਕ ਗਨ, ਸਮਾਜ ਸਾਮਤਰੀ ਨਹੀਂ।

Quick Tip

ਜਾਤੀ ਆਰ ਸਾਜਨੀਤਿਕੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਸਾਜਨੀ ਕੋਠਾਰੀ (Rajni Kothari) ਨੇ ਵੀ ਸਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(ix) ਹੇਠਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਕਾਲਕ੍ਰਮ ਦੱਸੋ:

- (i) ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਮਵਾਦੀ ਚੀਨ ਨੂੰ ਸਾਨਤਾ (1950)
 - (ii) ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾ ਪਰਮਾਣੂ ਪਰਮਾਣੂ (1974)
 - (iii) ਆਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਪਰਮਾਣੂ ਸੰਧੀ ਕਰਨਾ (2008)
 - (iv) ਬਰਾਰ ਉਬਾਮਾ ਦੀ ਭਾਰਤ ਯਾਤਰਾ (2010/2015)
- (ੳ) (ii) (iii) (i) (iv)
(ਯ) (iv) (i) (ii) (iii)
(ੲ) (i) (ii) (iii) (iv)
(ਸ) (iii) (iv) (i) (ii)

Correct Answer: (ੲ) (i) (ii) (iii) (iv)

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਨੇ 1950 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨੂੰ ਸਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ।

Step 2: ਪਹਿਲਾ ਪਰਮਾਣੂ ਪਰਮਾਣੂ (ਸਮਾਈਲਿੰਗ ਬੁੱਧਾ) 1974 ਵਿੱਚ ਪੇਖਰਨ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

Step 3: ਭਾਰਤ-ਆਮਰੀਕਾ ਸਿਵਲ ਪਰਮਾਣੂ ਸਮਝੌਤਾ (123 Agreement) 2008 ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

Step 4: ਬਰਾਰ ਉਬਾਮਾ ਨੇ 2010 ਆਰ ਫਿਰ 2015 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ (i), (ii), (iii), (iv) ਹੈ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੀਖਣ 1998 ਵਿੱਚ ਆਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ।

(x) ਸੰਖੁਰਤ ਰਾਸਟਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਮਤ੍ਰੀਰਨ ਯੋਗ ਦਾ ਗਠਨ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

- (ਓ) 1952
- (ਯ) 1954
- (ਏ) 1956
- (ਸ) 1958

Correct Answer: (ਓ) 1952

Solution:

Step 1: ਸੰਖੁਰਤ ਰਾਸਟਰ ਜਨਰਲ ਯਮੈਂਬਲੀ ਨੇ 11 ਜਨਵਰੀ 1952 ਨੂੰ "ਨਿਰਮਤ੍ਰੀਰਨ ਯੋਗ" (Disarmament Commission) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ।

Step 2: ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਚੋੜ੍ਹ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਸੀ।

Step 3: ਇਹ ਯੋਗ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੌਮਲ ਦੇ ਯਥੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਨਿਰਮਤ੍ਰੀਰਨ ਦਾ ਯੋਗ ਹੈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਖਟਾਉਣਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਂਤੀ ਬਣੀ ਰਹੇ।

ਭਾਗ-ਯ

2. ਹਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸਬਦ ਜਾਂ ਲਾਟੀਨ ਵਿੱਚ ਦਿਓ:

(i) ਵਾਯੂ ਮੁੱਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ (Karl Marx)

Solution:

Step 1: ਵਾਯੂ ਮੁੱਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Theory of Surplus Value) ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

Step 2: ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਯਨੁਸਾਰ, ਵਾਯੂ ਮੁੱਲ ਉਹ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੁਆਰਾ ਖੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੰਮਤ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਉਜਰਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਮਾਰਕਸ ਯਨੁਸਾਰ ਯੁੱਜੀਯਤੀ ਇਸ ਵਾਯੂ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫੇ ਵਜੋਂ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਯਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ।

(ii) ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਸੀ ?

Correct Answer: गेपाल क्रिमन गेखले (Gopal Krishna Gokhale)

Solution:

Step 1: जदें गंगी नी दँखटी ँढरीर उें डरुत दथम ँडे, उं गेखले ने गी उरुनं नुं डरुत दी ररुनीडर मधुडी नुं मडुड लटी डुरे देम द ररुन दी मलग दँडी मी।

Quick Tip

गेखले इर उरुदरुदरी (Moderate) ँगु मन ने मंदरुनर उरीररुं नरुल मुडरु लरुनरुड वरुं दरुदरुम रँखे मन।

(iii) दरुद डरु वरुं मनुंखी ँडरुडरु दरुद रदें मनुनरु नरुंरु ?

Correct Answer: 10 दमंडरु

Solution:

Step 1: मंडुरुड ररुडरु दी ननुनरु ँमैडली ने 10 दमंडरु 1948 नुं मनुंखी ँडरुडरुं दरु दरुदरुदरुडरु नैलरुनरुडरु ँडरुडरुडरु मी।

Quick Tip

मनुंखी ँडरुडरु दरुद मनुनरुडरु दरु मँख उरुदेम दुनीरु डरु दे लेरुं नुं उरुनं दे डुरुनरुडरु ँडरुडरुं डरुडी नरुगरुडरु ररुनरु है।

(iv) दरुडरुडरु मने वरुं मंडुरुड ररुडरु दे ररुने मँडरु गन ?

Correct Answer: 193 मँडरु देम

Solution:

Step 1: मंडुरुड ररुडरु (UN) दी मडरुडरु 1945 वरुं गेडी मी ँडे दरुडरुडरु वरुं इम वरुं 193 डरुडरुडरु मरुडन देम मरुडरु गन।

Quick Tip

मंडुरुड ररुडरु दरु मँख दडरुडरु नरुडुरुडरु (रुडरुडरु) वरुं मधुडरु है।

(v) ररुडरुडरु ररुगरुडरु डरुडी दरु डेड नरुडरु री है ?

Correct Answer: नैनरुलग डरुडी (Clock)

Solution:

Step 1: ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਰਾਗਰਸ ਧਾਰਟੀ (NCP) ਦਾ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇੱਕ ਜਲਾਰਮ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਜੈਨ.ਸੀ.ਪੀ. ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1999 ਵਿੱਚ ਸਰਦ ਧਵਾਰ, ਪੀ.ਏ. ਸੰਗਮਾ ਅਤੇ ਤਾਰਿਕ ਜਨਵਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ:

(vi) ----- ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਵ-ਉੱਚ ਸਰਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Correct Answer: ਸਰਕਾਰ (Government)

Quick Tip

ਰਾਜ ਇੱਕ ਅਮੂਰਤ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਸਦੀ ਸਰਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਭੋਤਿਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।

(vii) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ----- ਨੇ ਦਿੱਤੀ।

Correct Answer: ਡੇਵਿਡ ਈਸਟਨ (David Easton)

Solution:

Step 1: ਡੇਵਿਡ ਈਸਟਨ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ 'ਨਿਵੇਸ਼-ਨਿਰਾਸ਼' (Input-Output) ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

Quick Tip

ਡੇਵਿਡ ਈਸਟਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਿਰਧਾਰਨ (Authoritative allocation of values) ਹੈ।

(viii) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰ ----- ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Correct Answer: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (Prime Minister)

Quick Tip

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਲਾਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਧਾਰਬੰਦ ਹੈ।

ਸਹੀ/ਗਲਤ ਦੀ ਖਛਾਣ ਰਹੋ:

(ix) 61ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੋਢੀ 1989 ਈ. ਵਿੱਚ ਹੋਈ।

Correct Answer: ਸਹੀ

Quick Tip

ਇਸ ਮੋਢੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਖਾਉਣ ਦੀ ਖੱਟੋ-ਖੱਟ ਉਮਰ 21 ਸਾਲ ਸੀ।

(x) ਸੰਰਟ ਰਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੌਲਿਕ ਯਥਿਰਾਰ ਮੁਯੱਤਲ ਨਹੀਂ ਰੀਤੇ ਜਾ ਸਰਦੇ।

Correct Answer: ਗਲਤ

Quick Tip

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 359 ਰਾਸ਼ਟਰਧਤੀ ਨੂੰ ਸੰਰਟ ਰਾਲ ਦੌਰਾਨ ਯਥਿਰਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਯੱਤਲ ਰਰਨ ਦੀ ਸਰਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਧਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਿਰਾਰ (ਧਾਰਾ 21) ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਰੀਤਾ ਜਾ ਸਰਦਾ।

ਭਾਗ-੮

3. (ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਧੈਰੇ ਦੇ ਯਥਾਰ 'ਤੇ ਧਰਸਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ:

(ੳ) ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਾਅ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। 1947 ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਅਕਤੂਬਰ, 1947 ਵਿੱਚ ਸਸਤਰਧਾਰੀ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ 26 ਅਕਤੂਬਰ, 1947 ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖੁੱਸਪੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖੇਤਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਯੁੱਧ ਬੰਦੀ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰੰਤੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਲੱਗ-ਭੱਗ 1/3 ਭਾਗ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਕਬੂਜਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਖੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਇਲਾਕਾ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਮੁੱਚੇ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

(i) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਯਥਿਰਾਰ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਰੀ ਰੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?

Correct Answer:

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੀ ਯਾੜ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

Solution:

Step 1: 1947 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਨ ਨੇ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

Step 2: ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਨ ਨੇ ਆਖਣੀ ਫੌਜ ਸਿੱਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਭੇਜ ਕੇ ਰਬਾਇਲੀ ਲੜਾਕੂਆਂ (Tribal Raiders) ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ।

Step 3: ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਸੀ।

Quick Tip

ਅਕਤੂਬਰ 1947 ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਇਸ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਲੇਵੇਂ ਦੇ ਸਮਝਾਵੇਜ਼ (Instrument of Accession) 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ।

(ii) ਭਾਰਤ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਇਲਾਕਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer:

ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਨ ਦੇ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲਾ ਇਲਾਕਾ (POK)।

Solution:

Step 1: 1947-48 ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭਾਗ ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਚਲਾ ਗਿਆ।

Step 2: ਭਾਰਤ ਇਸ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ POK (Pakistan Occupied Kashmir) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਰਾ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਉਸਦਾ ਅਟੱਟ ਅੰਗ ਹੈ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਦ ਨੇ 1994 ਵਿੱਚ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਯੂਰਾ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਟੱਟ ਅੰਗ ਹੈ।

(iii) ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ?

Correct Answer:

ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਅਤੇ ਦੁਵੱਲੀ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ (ਸਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ)।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ 1972 ਵਿੱਚ ਸਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ।

Step 2: ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਖਰੀ ਵਿਵਾਦ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

Step 3: ਭਾਰਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

Quick Tip

1972 ਦਾ ਸਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤਾ ਰਸਮੀਰ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਵੱਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਹੈ।

(iv) ਰਸਮੀਰ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਭਾਗ ਖਾਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ?

Correct Answer:

ਰਸਮੀਰ ਦਾ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ (1/3) ਭਾਗ।

Solution:

Step 1: 1948 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ-ਖਾਰਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਦੋਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਰਸਮੀਰ ਵਿੱਚ ਖੋਰਚੇ ਸੰਭਾਲੇ।

Step 2: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੰਗਬੰਦੀ ਹੋਈ।

Step 3: ਜਿੱਥੇ ਫੌਜਾਂ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ LOC ਬਣੀ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 1/3 ਇਲਾਕਾ ਖਾਰਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਰਹਿ ਗਿਆ।

Quick Tip

LOC (Line of Control) 1948 ਦੀ ਜੰਗਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣੀ ਸੀ।

(v) ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਖਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ?

Correct Answer:

ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀਰ ਦੀ ਖਾਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੁੱਖਿਆ ਕੀਤੀ।

Solution:

Step 1: ਕਬਾਇਲੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਸਮੀਰ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ।

Step 2: ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਖਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਹਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਸੁਰੀਨਗਰ ਭੇਜੀਆਂ।

Step 3: ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਛੇ ਧੱਕਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੀਨਗਰ ਦੀ ਸੁੱਖਿਆ ਕੀਤੀ।

Quick Tip

ਸੁਰੀਨਗਰ ਹਵਾਈ ਜੱਡਾ ਬਚਾਉਣਾ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਸੀ।

(vi) ਖਾਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਰਹਿ ਗਏ ਰਸਮੀਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer:

ਧਾਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਬਜ਼ੇ ਵਾਲਾ ਰਸਮੀਰ (POK - Pakistan Occupied Kashmir)।

Solution:

Step 1: 1948 ਦੀ ਜੰਗਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਸਮੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਗ ਧਾਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ।

Step 2: ਭਾਰਤ ਇਸ ਰਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਗੈਰਵਾਨੂੰਨੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ POK ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਧਾਰਿਸਤਾਨ ਇਸਨੂੰ "ਆਜ਼ਾਦ ਰਸਮੀਰ" ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਇਸਨੂੰ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਰਬਜ਼ਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ:

(ਅ) ਬਾਰਵੀਂ ਕਲਾਸ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ। ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮਸ਼ੋਦਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਅਸਥਾਈ ਸਦਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਨੇਹਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 73ਵੀਂ ਸੋਧ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਹਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਤੇ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਕਮਲ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਥਾਈ ਸਦਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

(i) ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਖੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਐਕਟ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਵੀਡੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

Correct Answer:

ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ **ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ** ਸੀ।

Solution:

Step 1: ਖੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਖੁਸ਼ਨਾਲੀ ਸਥਾਨਕ ਖੱਬਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਗੁਰਾਮ ਖੰਚਾਇਤ, ਖੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖਰਿਸਦ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਐਕਟ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ।

Quick Tip

73ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ (1992) ਰਾਹੀਂ ਖੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਖੁਸ਼ਨਾਲੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ।

(ii) ਅਤੇ (vi) ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਵੀਡੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

Correct Answer:

ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੇ **ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ** ਜਾਂ **ਲੋਕਤੰਤਰ** ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

Solution:

Step 1: ਲੋਕ ਸਭਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।

Step 2: ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਸਦ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਜਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰਕ ਖਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇਗਾ।

Quick Tip

ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਦਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(iii) ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

Correct Answer:

ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੀ।

Solution:

Step 1: ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ।

Step 2: ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੇਗਾ।

Quick Tip

ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮਿਲਖਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(iv) ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

Correct Answer:

ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੀ।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।

Step 2: ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੋਣਾਂ, ਵੋਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰਕ ਖਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ।

Quick Tip

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 324 ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

(v) ਰਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਉੱਚ ਸਦਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲੇਗਾ ?

Correct Answer:

ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੋ **ਰਾਜ ਸਭਾ** (Rajya Sabha) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋ ਸਦਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — **ਲੋਕ ਸਭਾ** ਅਤੇ **ਰਾਜ ਸਭਾ**।

Step 2: ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦਾ **ਉੱਚ ਸਦਨ** (Upper House) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਰੇਂਜਰ ਮਾਮਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਰੇਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ **ਰਾਜ ਸਭਾ** ਦੀ ਬਣਤਰ, ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਉੱਚ ਸਦਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

Quick Tip

ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੰਸਦ ਦਾ ਉੱਚ ਸਦਨ ਹੈ।

ਇਹ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸਦਨ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਰ 2 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅੰਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਦਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(vi) ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

Correct Answer:

ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੇ **ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ** (Indian Parliament) ਜਾਂ **ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਯਾਲਿਕਾ** ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

Solution:

Step 1: ਲੋਕ ਸਭਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਯਾਲਿਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹੈ।

Step 2: ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ, ਉਸਦੇ ਸਦਨ (ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ) ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਸਭਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ।

Step 3: ਇਸ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ **ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ** ਜਾਂ **ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਯਾਲਿਕਾ** ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

Quick Tip

ਲੋਕ ਸਭਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਦਨ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 5 ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਸਦਨ ਹੈ।

ਭਾਗ-ਸ

4. ਕੋਈ ਛੇ ਖਰਮਨ ਕਰੋ। ਹਰੇ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 80-100 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ:

(i) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਰਣਾਲੀ ਦਾ ਯਥਾ ਕੌਮ ?

Correct Answer: ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਰਿਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਦਾ ਉਹ ਸਮੂਹ ਜੋ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਰਣਾਲੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਰਾਜ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਮੇਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਵਿਧਾਨ ਘਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜਘਾਲਿਕਾ) ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੈਰ-ਸਮੇਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਜਾਤੀ, ਧਰਮ, ਹਿੰਦੂ ਸਮੂਹ) ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਡੇਵਿਡ ਈਸਟਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਰਣਾਲੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਿਰਧਾਰਨ (Authoritative allocation of values) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

Step 3: ਇਸਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹਨ: ਨਿਵੇਸ਼ (Inputs), ਨਿਕਾਸ (Outputs) ਅਤੇ ਫੀਡਬੈਕ। ਇਹ ਖਰਣਾਲੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ 'ਸ਼ਕਤੀ', 'ਪ੍ਰਭਾਵ' ਅਤੇ 'ਸੱਤਾ' ਵਰਗੇ ਤੱਤ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਖਰਣਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ii) ਉਦਾਰਵਾਦ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ।

Solution:

Step 1: ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ: ਉਦਾਰਵਾਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ, ਧਰਮ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਸੀਮਤ ਸਰਕਾਰ: ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀਮਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੁਰਾਈ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

Step 3: ਰਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ: ਉਦਾਰਵਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਨੂੰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਸ਼ਾਸਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਜਾਨ ਲਾਕ (John Locke) ਨੂੰ ਉਦਾਰਵਾਦ ਦਾ ਧਿਤਾਮਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਸੀ।

(iii) ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਅਹਿੰਸਾਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਸੀ ?

Correct Answer: ਮਨ, ਵਚਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਰਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਧਰੁੰਚਾਉਣਾ।

Solution:

Step 1: ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹਿੰਸਾ ਸਿਰਫ ਸਰੀਰਕ ਸੱਟ ਨਾ ਧਰੁੰਚਾਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਰਿਸੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜਾ ਮੋਚਣਾ ਵੀ ਹਿੰਸਾ ਹੈ।

Step 2: ਅਹਿੰਸਾ ਸਾਇਰਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਗੁਣਿਕਾਰ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਯੀਰਜ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਸੱਤਿਆਗਰਹਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਧਨ (Means) ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ (Ends) ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਧਰੁੰਚੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਅਹਿੰਸਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਰਤੀ ਹੈ।"

(iv) ਨੌਰਸਮਾਗੀ ਦੇ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਲਿਖੋ ?

Correct Answer: ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਨ।

Solution:

Step 1: ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਬਦ 'Bureaucracy' ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸਬਦ 'Bureau' (ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਡੈਸਕ ਜਾਂ ਦਫਤਰ) ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸਬਦ 'Kratos' (ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸ਼ਾਸਨ) ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ 'ਦਫਤਰੀ ਸ਼ਾਸਨ'।

Step 2: ਨੌਰਸਮਾਗੀ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਰਚਨਾਗੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਨਿਸਚਿਤ ਲੜੀਵਾਰ ਢਾਂਚੇ (Hierarchy) ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਇਹ ਰਚਨਾਗੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰਾਜਯਾਲਿਕਾ (ਮੰਤਰੀਆਂ) ਨੂੰ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਨੌਰਸਮਾਗੀ ਨੂੰ 'ਸਥਾਈ ਰਾਜਯਾਲਿਕਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ।

(v) ਭਰਤੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

Correct Answer: ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਅਥਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖਰਚਿਕਾ।

Solution:

Step 1: ਭਰਤੀ (Recruitment) ਨੌਰਸਮਾਗੀ ਜਾਂ ਖਰਮਾਮਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਖਰਿਲਾ ਖੜਾਕਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਥਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਯੋਗ ਵਿਕਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਭਰਤੀ ਦੇ ਖਰਚਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ (ਬਾਹਰੋਂ ਨਵੀਂ ਨਿਯੁਕਤੀ) ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਤੀ (ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਅਗੁਦਾ ਵਧਾਉਣਾ)।

Step 3: ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਭਰਤੀ ਪੁਰਣਾਲੀ ਨਿਰਘੋਸ਼, ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ਾਸਨ ਭੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਰੰਮ ਰਰ ਮਰੇ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਲਈ UPSC (ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਆਯੋਗ) ਵਰਗੀਆਂ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

(vi) ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਤੇ ਰੀ ਪੁਰਭਾਵ ਹੈ ?

Correct Answer: ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ।

Solution:

Step 1: ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਕੋਲ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੁਰਣਾਲੀ ਪੁਰਤੀ ਗੁੱਸਾ ਅਤੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ, ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਅਤੇ ਹਿੰਮਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲੋਕ ਅਕਸਰ ਸੋਝੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੋਣ ਪੁਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਿਰਘੋਸ਼ਤਾ ਪੁਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਆਰਥਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਧੂਰੀ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(vii) ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਪੁਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ (ਬਲਾਕ) ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੰਸਥਾ।

Solution:

Step 1: ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਗੁਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਰਿਸਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਰਝੀ ਵਜੋਂ ਰੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ, ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ, ਸਾਂਸਦ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਰਪੰਚ ਸਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਯੋਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪਛ੝ੀਆਂ ਸੁਰੋਣੀਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 3: ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਰੰਮ ਬਲਾਕ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਖੇਤੀਬਾ੝ੀ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਪੁਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁਖੀ 'ਚੇਅਰਮੈਨ' ਜਾਂ 'ਪੁਰਧਾਨ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਰੰਮਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੋਖ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ (BDPO) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(viii) ਨਗਰ ਖੰਚਾਇਤ ਦੀ ਬਣਤਰ ਲਿਖੋ। ਚੋਣ ਆਯੋਗ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਸਥਾਨਰ ਸਰਰਾਰ ਆਤੇ ਚੋਣਾਂ ਰਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਵਿਯਾਨਰ ਸੰਸਥਾ।

Solution:

Step 1: ਨਗਰ ਖੰਚਾਇਤ: ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਖੰਡ ਤੋਂ ਸਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਆਤੇ ਸੀਟਾਂ ਸ਼ਾਖਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖੀ ਧਰੁਯਾਨ ਆਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਚੋਣ ਆਯੋਗ ਦੀ ਰਚਨਾ: ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਯਾਨ ਦੀ ਯਾਰਾ 324 ਆਨੁਸਾਰ ਚੋਣ ਆਯੋਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਰਮਿਸਨਰ ਆਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਚੋਣ ਰਮਿਸਨਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਰਤੀ ਰਾਸਟਰਯਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਰੰਮ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਆਤੇ ਨਿਰਘੱਥ ਚੋਣਾਂ ਰਰਵਾਉਣਾ, ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਤਿਆਰ ਰਰਨਾ ਆਤੇ ਚੋਣ ਜ਼ਾਬਤਾ ਲਾਗੂ ਰਰਨਾ ਹੈ।

Quick Tip

74ਵੀਂ ਸੰਵਿਯਾਨਰ ਸੋਧ ਸਹਿਰੀ ਸਥਾਨਰ ਸਰਰਾਰਾਂ (ਨਗਰ ਖੰਚਾਇਤਾਂ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

(ix) ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਤੁਗਡਾ ਰੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਥਤਾ ਦੇ ਰੀ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ?

Correct Answer: ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਆਤੇ ਰਿਸੇ ਵੀ ਸੈਨਿਰ ਗੁਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣਾ।

Solution:

Step 1: ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ: ਉਹਨਾਂ ਸਿਯਾਂਤਾਂ ਆਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਯਣੇ ਰਾਸਟਰੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਯੂਰਤੀ ਲਈ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਰਰਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਥਤਾ (Non-Alignment): ਇਸਦਾ ਆਰਥ ਹੈ ਸੀਤ ਯੁੱਯ ਦੌਰਾਨ ਰਿਸੇ ਵੀ ਸਰਤੀਸਾਲੀ ਗੁਟ (ਆਮਰੀਰਾ ਜਾਂ ਸੋਵੀਯਤ ਸੰਘ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸੁਤੰਤਰ ਨੀਤੀ ਆਯਣਾਉਣੀ।

Step 3: ਉਦੇਸ਼: ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਂਤੀ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸੋਰੀ ਦੇਣਾ, ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਆਤੇ ਰੰਗਭੇਦ ਦਾ ਵਿਰੋਯ ਰਰਨਾ ਆਤੇ ਆਯਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਰਰਰਾਰ ਰੱਖਣਾ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਰਮਾਤਾ ਖੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸਨ।

ਭਾਗ-੨

5. ਹਰੇਰ ਧਰੁਸਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ:

(i) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਆਯੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਟੇਜ਼ਟ ਵਜੋਂ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਗਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

Solution:

Step 1: ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦਾ ਆਰਥ - ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਉਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ, ਮੁੱਲ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਭਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

Step 2: ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਇੱਕ ਟੇਜ਼ਟ ਵਜੋਂ - ਆਯੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਫੇਸਬੁੱਕ, ਟਵਿੱਟਰ (X), ਅਤੇ ਵਟਸਐੱਪ ਵਰਗੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ - ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਗਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ 'ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਮੰਚ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ 'ਫੇਕ ਨਿਊਜ਼' ਅਤੇ ਆਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾ ਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਟੈਕਟਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ 'ਦੋ-ਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ' ਵਰਗਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਜੋ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵੀ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਮ ਵੀ।

(ਜਾਂ)

ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੋ।

Correct Answer: ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ।

Solution:

Step 1: ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ - ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੰਘਰਸ਼ (Class Struggle) ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਰਗਾਂ—ਲੁਟੇਰੇ (ਪ੍ਰੋਲੀਟਾਰੀ) ਅਤੇ ਲੁੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਬੁਰਜੂਆ)—ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

Step 2: ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 'ਸ਼੍ਰੇਣੀ' (Class) ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 'ਜਾਤੀ' (Caste) ਵੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਰਹੀ ਹੈ।

Step 3: ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਮਿਊਨਿਸਟ ਧਾਰਣੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਰਿਸ਼ਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਾਰਕਸ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ 'ਪਰਮ ਅਫੀਮ ਹੈ', ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਪਾਰਮਿਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਯੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ 'ਜਾਤੀ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਦੀ ਬਹਿਸ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਰਥਿਕ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ।

(ii) ਰੀ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਬਾਲਗ ਵੋਟ ਦੇ ਆਯਿਰਾਸ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਇਸਦੇ ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਓ।

Correct Answer: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਤਾਯਿਰਾਸ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ।

Solution:

Step 1: ਖੱਬੇ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ - ਭਾਰਤੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਮੂਹੀਅਤ ਇਹ ਮਾਧਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਯਿਰਾਸ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸੁਚੇਤ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਮਾਧਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਪਤ ਮਤਦਾਨ (Secret Ballot) ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ - ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਆਰਮਰ ਜਾਤੀ, ਖਰਮ ਅਤੇ ਖੋਤਰਵਾਦ ਦੇ ਆਯਾਸ 'ਤੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਖੈਸੇ, ਨਸੇ ਅਤੇ ਬਾਹੂਬਲ (Muscle power) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਸਿੱਟਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਮੀਆਂ ਹਨ, ਖਰ ਭਾਰਤੀ ਵੋਟਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਧੇਰੇ ਖਰਿਖੱਕ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 61ਵੀਂ ਸੇਧ (1989) ਸਾਹਿੰ ਵੋਟ ਦੀ ਉਮਰ 21 ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 18 ਸਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵਧੇ।

(ਜਾਂ)

ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਾਮ ਖੰਚਾਇਤ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਉਭਰਦੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਖੰਚਾਇਤੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਰੁਝਾਨ।

Solution:

Step 1: ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ - ਸਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਾਰਨ ਖੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ 'ਸਰਖੰਚ ਖਤੀ' ਦਾ ਸੰਕਲਧ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਖਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਖੁਦ ਲੈਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ।

Step 2: ਖੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਉਮੀਦਵਾਰ - ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਖਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ-ਯਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਸਰਖੰਚੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਖਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਤਰਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਵੱਧਦਾ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਸਾਜਨੀਤੀਕਰਨ - ਗੁਣ ਖੰਚਾਇਤੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਖਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾਵ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੇਸਲ ਮੀਡੀਆ ਸਾਹਿੰ ਖਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰੁਝਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

Quick Tip

73ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੇਧ (1992) ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੰਚਾਇਤੀ ਸਾਜ ਨੂੰ ਮਜਬੂਤ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

(iii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਜਨੀਤੀਕ ਦਲਾਂ ਲਈ ਲੀਡਰਸਿਧ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਖੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਕਰਭ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਖੰਜਾਬੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਲਯ।

Solution:

Step 1: ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਮੰਦਰ - ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਮੰਦਰ ਉਦੋਂ ਯੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਖਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਗੂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਖੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ - ਖੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੋ-ਖਾਰਟੀ ਸਿਸਟਮ (ਅਰਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਰਾਗਰਸ) ਰਿਹਾ। ਪਰ ਰਵਾਇਤੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗੇ। ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਯੈਸਾ ਹੋਈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕੋਲ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

Step 3: ਨਵੇਂ ਰੁਝਾਨ - ਇਸ ਮੰਦਰ ਕਾਰਨ ਹੀ 2022 ਵਿੱਚ ਖੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਧਿਰ (ਆਮ ਆਦਮੀ ਖਾਰਟੀ) ਨੂੰ ਮੰਗ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕ ਹੁਣ ਰਵਾਇਤੀ 'ਪਰਿਵਾਰਵਾਦ' ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ' (Performance) ਆਧਾਰਿਤ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਘਾਟ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਉੱਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਜਾਂ)

ਭਾਰਤ-ਧਾਰਿਸ਼ਤਾਨ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧਤਾ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧਤਾ (NAM) ਅਤੇ ਭਾਰਤ-ਧਾਰਿਸ਼ਤਾਨ ਦੇ ਦੁਵੱਲੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

Solution:

Step 1: ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ - ਭਾਰਤ ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧ ਅੰਦੋਲਨ (NAM) ਦਾ ਸੰਸਥਾਪਕ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀਤ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੈਨਿਕ ਗੁਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣਾ ਸੀ।

Step 2: ਧਾਰਿਸ਼ਤਾਨ ਦਾ ਰੁਖ - ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਧਾਰਿਸ਼ਤਾਨ ਨੇ ਸੀਤ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕੀ ਗੁਟ (SEATO, CENTO) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚੁਣਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਯੈਸਾ ਹੋ ਗਈ।

Step 3: ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ - ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦੇ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ, ਤਾਂ ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਇਕੱਲਾ ਯੈ ਗਿਆ (ਜਿਵੇਂ 1962 ਦੀ ਜੰਗ)। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਨਾਲ 1971 ਵਿੱਚ ਸੰਧੀ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਧਾਰਿਸ਼ਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਚਾਂ 'ਤੇ NAM ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨਾ ਅੱਜ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ।

Quick Tip

ਗੁਟ ਨਿਰਯੋਧਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਉਦਮਥਤਾ' (Neutrality) ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੈ।